

Tekst: Stan Verhaag
Foto's: Joop Schaffels

Rondetafelgesprek bij 'Aandacht voor Iedereen'

Welke rol(len) kies je als Wmo-raad?

Waar ligt de opdracht voor Wmo-raden nu de Wmo 2015 bijna een jaar onderweg is? Die vraag stelde Aandacht voor Iedereen onlangs tijdens een rondetafelgesprek aan vijf experts op het gebied van Wmo-raden. 'Kiezen is een must.'

In 2015 organiseerde Avl een aantal bijeenkomsten over de 'doorontwikkeling' van de Wmoraden. Anders gezegd: welke koers kies je als Wmo-raad, negen jaar na de invoering van de Wmo en één jaar na de invoering van de Wmo 2015? Uit de belangstelling voor de bijeenkomsten bleek dat dit onderwerp zeer leeft. Vandaar dat Avl op 28 oktober vijf kenners van de Wmo-raad uitnodigde om conclusies te verbinden aan de bijeenkomsten én om hun visie te geven op de toekomst van de Wmo-raad. De vijf zijn: Emmy van Brakel (beleidsadviseur sociaal domein gemeente Neder-Betuwe), Inge van Dommelen (bureaucoördinator Koepel Wmo-raden), Henk Beltman (kennismakelaar Avl), Bert Holman (voorzitter Koepel Wmo-raden) en Piet Kuhlmann (programmasecretaris Avl).

Als Wmo-raad moet je kiezen...

Bert Holman wil – als voorzitter van de Koepel Wmo-raden – graag de aandacht vestigen op de goede prestatie die Wmo-raden de afgelopen jaren hebben geleverd. 'Ze zijn bij wijze van spreken pas gisteren opgericht en nu al vragen we hen om hun koers opnieuw te bepalen. Dat is nogal wat.' Maar dát de Wmo-raden hun koers, functie en rol opnieuw moeten bepalen, daarover zijn alle deelnemers aan de ronde tafel het eens. Ze wijzen verschillende ontwikkelingen aan die het noodzakelijk maken dat de Wmo-raad zich bezint op de vraag 'Waartoe zijn wij op aarde?'. Henk Beltman: 'Het wemelt tegenwoordig van de burgerinitiatieven. Denk aan de doe-democratie, aan adviesraden voor het hele sociale domein, de G1000 (een G1000 is een burgertop, een evenement waarbij op één dag inwoners en betrokkenen met elkaar in gesprek gaan over hun eigen stad, dorp of gemeente). En dan is er ook nog de traditionele belangenbehartiging. Allemaal manieren waarop burgers inspraak hebben. Wat is in die nieuwe werkelijkheid je rol als Wmo-raad? Kiezen is een must.'

Inge van Dommelen noemt ook twee redenen die nopen tot een heldere positiebepaling: 'Ten eerste werken gemeenten steeds meer samen in regionale verbanden. En ten tweede zijn sociale wijkteams in korte tijd de gewoonste zaak van de wereld geworden in vrijwel elke Nederlandse gemeente. Die twee ontwikkelingen vragen van jou als Wmo-raad dat je keuzes maakt. In sommige gemeenten wordt gekozen voor één Wmo-raad. In andere gemeenten betrekken Wmo-raden nieuwe groepen burgers bij hun activiteiten. Zo ontstaat

er langzamerhand een lappendeken van varianten. In hoeverre er daarbij samenwerking ontstaat tussen maatschappelijke organisaties, de gemeente en de Wmo-raad, wordt vooral bepaald door de vraag of er in de betreffende gemeente van oudsher een traditie is van samenwerking. Als er al samenwerking is én er is ook nog een visie, dan wordt vernieuwen relatief gemakkelijk.'

Op de vraag 'Mag de gemeente beschouwd worden als de opdrachtgever van de Wmoraad?' schudt Inge van Dommelen direct haar hoofd. 'Nee, je moet als Wmo-raad altijd vrij zijn van anderen. Als je te dicht tegen de gemeente aanschurkt, is dat voor de burger verwarrend. Maak dus een keuze.'

Piet Kuhlmann, programmasecretaris van Avl, vertelt dat Avl afgelopen september een onderzoek heeft gedaan onder haar adviseurs in den lande. Daaruit bleek dat gemeenten volop bezig zijn met burgerparticipatie, en dat ze die participatie heel vaak invullen door in eerste instantie een beroep te doen op de Wmo-raad. 'Maar krijgt een gemeente de indruk dat een Wmo-raad op dit gebied tekortschiet, dan passeert de gemeente de Wmo-raad en gaat ze op zoek naar andere platforms en andere personen die kunnen helpen de burgerparticipatie vorm te geven. Dat wil je als Wmo-raad natuurlijk zien te voorkomen: ziedaar nóg een reden om als Wmo-raad duidelijk te maken waar je voor staat.'

.... maar hoe maak je je keuze?

Kiezen dus. Maar hoe pak je dat aan? Waar baseer je je op bij je keuze? De keuzemogelijkheden die je hebt als Wmo-raad, zijn legio. Henk Beltman zet ze op een rij: 'Kies je voor het tijdig informeren van de gemeenteraad? Of ga je de adviesrol die je al jaren vervult verder perfectioneren? Wordt je een aanjager van debat, wil je belangrijke onderwerpen signaleren en agenderen en daarmee nieuwe beleidsvorming beïnvloeden? Of kies je voor veel contact met de achterban? De keuze verschilt per Wmo-raad. De ene beperkt zich tot het leven van een cliënttevredenheidsonderzoek, de andere gaat zelf met cliënten praten. Wat op dit moment veel gebeurt bij Wmo-raden, is monitoren: hoe verloopt de invoering van de Wmo 2015 in onze gemeente? Maar allemaal zijn de Wmo-raden zoekende.'

Inge van Dommelen adviseert Wmo-raden om bij het bepalen van hun rol twee vragen als uitgangspunt te nemen: Wat heeft je gemeente nodig? En waar heb je als Wmo-raad affiniteit mee? 'Ben je een Wmo-raad die aan de gemeente vraagt om wijkbijeenkomsten te organiseren? Ben je een raad die netjes wacht op de uitslag van de cliëntervaringsonderzoeken?' Van Dommelen meent dat de keuze voor een koers mede moet worden ingegeven door de mate waarin je als Wmo-raad 'je voelsprietten hebt uitgestoken' in de samenleving.

Bert Holman meent dat het vertrekpunt voor elke Wmo-raad zou moeten zijn: Hoe kun je zorgen dat burgers met elkaar méér maken van de lokale samenleving? 'Die vraag was de reden om in 2007 de Wmo te introduceren,' zegt Holman. 'Vraag het maar na aan Bob van der Meijden van de VNG. Mensen in staat stellen de samenleving leuker te maken, daar gaat het om. En dat kun je op allerlei manieren voor elkaar proberen te krijgen: door je druk te maken over een beleidsplan of door met twintig man thuiszorg te gaan organiseren in een wijk. Dat is een kwestie van zoeken en kiezen.'

Tegelijkertijd zijn ook gemeenten bezig met een worsteling, meent Holman: 'Tegenwoordig moet je als gemeente de burger zo veel mogelijk zelf laten doen. Je mag als gemeente niet meer vragen: "Beste burger, hoeveel schommels had u gehad willen hebben? Zeg het maar, wij regelen het wel." Nee, de burger moet zélf in actie komen. Wat blijkt nu? De burger komt niet vanzelf in beweging. Maar je kunt als gemeente niet tegen een burger zeggen: "Wees spontaan!" Vandaar dat ik een enorme fan ben van het idee van de Wmo-raad die een groot netwerk heeft en dat benut om de participatie te verbeteren. De Wmo-raad kan de spil zijn, kan het overzicht hebben. De Wmo-raad kan helpen om de burger in staat te stellen de samenleving leuker en beter te maken, om mensen te laten participeren. De Wmo-raad kan verbindend zijn. Als gemeente kun je simpelweg niet alles weten.'

En dat laatste is een zegen, meent Holman: 'Wat hebben we geluk dat Wmo-raden en gemeenten allebei nog zoekende zijn! Dat ze het allebei nog niet weten! Want stel je toch eens voor dat één van beiden zeker wist hoe het allemaal zou moeten. Dan zou die partij zijn wil gaan opleggen aan de ander. Er ligt een prachtige kans om samen te zoeken, juist omdat ze beiden de behoefte hebben óm het op te lossen. Dan kun je stappen zetten in het vormgeven van de rollen en functies.'

Piet Kuhlmann: 'De Provincie Limburg heeft de problemen gesignaleerd en gezegd dat ze alleen kunnen worden opgelost samen met de burger. En ook de Universiteit Maastricht is erbij betrokken als kenniscentrum. Dat is een mooi model, genaamd "Quatro helix". Samen de problemen aanpakken, zoals Bert Holman voorstelt.'

Kiezen in de praktijk

Met al hun ervaring in de wereld die Wmo-raad heet, kunnen de gespreksdeelnemers een aantal mooie voorbeelden noemen van Wmo-raden die op een eigentijdse manier hun rol invullen. Inge van Dommelen: 'De Wmo-raad in de gemeente Soest voert elk jaar zelf een uitgebreide monitor uit. Dat is een heel arbeidsintensief proces, waaruit ook elk jaar ongevraagde adviezen richting de gemeente voortkomen.' Ze noemt nog twee praktijkvoorbeelden: 'In Utrecht hebben ze de papieren adviezen helemaal afgeschaft. Daar krijgt de burger de kans om invloed uit te oefenen via de directe dialoog. Zo agenderen ze en jagen ze aan.' Ook in Kerkrade hebben ze sinds jaar en dag gekozen voor een bijzondere constructie: 'In Kerkrade is de wethouder de voorzitter van de Wmo-raad. Hij heeft een verbindende rol tussen Wmo-raad, gemeenteraad en college. En de Wmo-raad schrijft de voorlichtingsfolders voor de burgers. Iedereen heeft dat model omarmd. Dergelijke vormen van interactie zijn nog schaars.'

Emmy van Brakel kent ook een mooi model: 'De Wmo-raad op Walcheren betreft de burger heel nauw bij het handhaven van de leefbaarheid in het gebied, dat kampt met krimp. Ze luisteren naar de burger.'

De ideale Wmo-raad

Hoe ziet de ideale Wmo-raad eruit? Dat verschilt uiteraard van gemeente tot gemeente. Maar een aantal gemeenschappelijke kenmerken kunnen de vijf deelnemers aan het rondetafelgesprek wel formuleren. Vooral Bert Holman heeft een helder beeld: 'Als Wmoraad moet je weten wat er gebeurt in je gemeente. Hoe heb je georganiseerd dat je weet wat er speelt? Hoe is je relatie met de wijkcentrale? Hoe is de

mantelzorgondersteuning georganiseerd en loopt het zoals het moet lopen? En lees je alleen de jaarverslagen van de partners in je gemeente of ga je liever een kopje koffie drinken om te horen hoe het gaat? De antwoorden op die vragen moet je als Wmo-raad heel helder voor ogen hebben. Een goede Wmo-raad slaagt erin expertise te bundelen en weet die expertise op het juiste moment in te brengen. Een goede Wmo-raad heeft die kennis niet per se zelf in huis, maar weet hem wel in huis te halen op het moment dat het nodig is. Een Wmo-raad hoeft niet overal kennis van te hebben. Maar ze moeten wel de contacten hebben om die kennis te vergaren. Ze moeten een goed netwerk hebben, ontsluiten en onderhouden. Het is belangrijker dat ze de juiste vaardigheden hebben om kennis te vergaren dan dat ze kennis hebben. Maar wel zorg dat je iemand in huis hebt die je communicatie goed regelt. Zorg dat je iemand in huis hebt die makkelijk een achterstandswijk in loopt en mensen aan de praat krijgt. Zorg dat je iemand in huis hebt die in staat is de wethouder tot de orde te roepen.' Emmy van Brakel ziet voor de Wmo-raad een rol weggelegd als verbinder: 'Voor gemeenten is een interessante vraag: waar halen we onze informatie vandaan? Als de Wmo-raad de verbinder is die informatie ophaalt uit de achterban, dan is dat voor de gemeente heel interessant.' Inge van Dommelen sluit zich daarbij van harte aan: 'Wat je vaak ziet, is dat een gemeente telkens weer in gesprek gaat met de "usual suspects". Maar als een Wmo-raad de rol vervult die Emmy schetst, dan bereikt de gemeente ook andere groepen.'

Bert Holman ziet een rol weggelegd voor de Wmo-raad als coördinatiepunt. 'Er zijn op dit moment allerlei initiatieven om de burger meer inspraak te geven en een grotere rol te geven in het sociaal domein. Het is mijns inziens niet verstandig om al die initiatieven onder te brengen in één bestuur. Maar het is wel heel handig als er vaste aanspreekpersonen zijn.' Henk Beltman: 'Klopt, een vaste groep moet het bewaken.' Bert Holman: 'Hier zie ik een rol weggelegd voor de Wmo-raad als coördinatiepunt. Dus als een burger vindt dat de gemeente zus of zo anders zou kunnen organiseren, dan moet hij of zij terecht kunnen bij de Wmo-raad. Dit betekent dat je als Wmo-raad goede connecties moet hebben met allerlei partijen. Ik denk bijvoorbeeld aan MEE. Zorg dat je daar signalen oppikt en dat je die signalen doorgeeft aan de gemeente, zodat de gemeente ze kan omzetten in hanteerbaar beleid. De Wmo-raad die de gemeente prikkelt: dat is wat ik bedoel.'

Inge van Dommelen: 'In gemeenten zonder Wmo-raad is vaak veel gedoe en frictie tussen partijen. Het is dus slim om de ontmoeting tussen die partijen te faciliteren, om te zorgen dat mensen weten wie wat doet. De Wmo-raad is dan minder gekoppeld aan de vaste beleidscyclus, maar fungeert als aanspreekpunt.'

Beleidscyclus

De beleidscyclus en de Wmo-raad. Die twee zijn innig met elkaar verbonden. En daarover hebben de deelnemers aan het rondetafelgesprek het een en ander te zeggen. Vooral Emmy van Brakel, werkzaam bij de gemeente Neder-Betuwe, heeft adviezen voor Wmo-raden: 'Zorg dat je niet meer vast zit in beleidsstructuren, -processen en -procedures. Veel beleidsstukken die gemeenten produceren zijn tegenwoordig identiek. Ik voorzie dan ook dat al die stukken de komende jaren in aantal zullen afnemen en dat de stukken die worden geschreven compacter zullen zijn, meer op hoofdlijnen gericht en makkelijker bij te stellen dan voorheen. Logisch, want als gemeente kun je het tegenwoordig niet meer maken om

achter een bureau mooie, dikke rapporten en adviezen te schrijven en vervolgens nog even te regelen dat er inspraak komt. Een gemeente anno nu moet inwoners en maatschappelijke partijen meenemen in de beleidsvorming. En dus stellen ze niet langer een dik rapport op, maar een A4 met tien uitgangspunten. En vervolgens gaan ze aan de burger vragen hoe hij ze ingevuld wil zien. Dat "'praten met de burger" is typisch iets wat je via de Wmo-raad kunt organiseren.'

Maar dan moet je als Wmo-raad wel alert zijn, waarschuwt Van Bakel: 'Keuzes worden al heel vroeg gemaakt, ook door gemeenten. Al ruim de tien uitgangspunten er liggen, is nagedacht over vragen als: Hoe wordt kwaliteit gedefinieerd? En hoe regelen we de inspraak? Veel Wmo-raden voelen zich overvallen als blijkt dat de gemeente al van alles heeft gedaan. Maar de gemeente doet niets anders dan de eigen agenda afwerken. En die agenda staat ruim van tevoren vast. Zorg dus, Wmo-raad, dat je die agenda kent! En nodig jezelf bij de wethouder uit om mee te denken! De rol van alleen maar reageren op plannen, die werkt niet meer in deze tijd. Anno 2016 is niet meer het beleidsplan interessant, de uitvoering is bepalend voor hoe dingen gaan.'

Inge van Dommelen vertelt dat haar gemeente Delft alleen nog maar een kadernota opstelt en tien uitvoeringsplannen. 'En inderdaad, voor de Wmo-raad betekent dit dat ze een andere rol moet kiezen dan ze gewend was.'

Tot slot: zorgen

Zijn er ook zorgen als het gaat om participatie en de rol van de Wmo-raad? Jazeker. Henk Beltman waarschuwt dat er grenzen zijn aan wat een Wmo-raad aankan, zeker in deze tijden van decentralisaties waarin de gemeenten er allerlei taken bij hebben gekregen. 'Kunnen Wmo-raadsleden alle uitbreiding van taken aan? Beschikken ze daarvoor over voldoende kennis en voldoende contacten? En vergeet niet: hoe meer hoogopgeleiden een Wmo-raad telt, hoe verder die Wmo-raad meestal van de samenleving af staat.'

Inge van Dommelen noemt het faciliteren van de Wmo-raad een belangrijk aandachtspunt. 'Een gemeente als Leiden vindt de Wmo-raad belangrijk en biedt voldoende ruimte. Het gevolg is dat er volop dialoog is tussen de gemeente en de Wmo-raad én tussen burgers. En die burgers weten de Wmo-raad ook te vinden. Dat is iets wat je als gemeente alleen maar kunt toejuichen, lijkt me. De Wmo-raad heeft dus ondersteuning nodig. Maar ik zie het op andere plaatsen misgaan, waar een gemeentebestuur in haar bezuinigingswoede de Wmoraad geen of nauwelijks ondersteuning biedt'. Bert Holman: 'Ik maak mij zorgen over de vaak gebrekkige ambtelijke ondersteuning voor Wmo-raden.' Inge: 'Terecht, die hebben veel Wmo-raden simpelweg niet.' Bert Holman: 'En juist bij ambtenaren kun je heel veel informatie weghalen.'

Emmy van Brakel constateert dat gemeenten op regionale schaal besluiten nemen waarbij zowel lokale gemeenteraden als Wmo-raden het nakijken hebben. 'Zij staan dan buitenspel, omdat het in regionale samenwerkingsverbanden nu eenmaal minder helder is wie de maatschappelijke partners zijn. Op die schaal is vaak geen adviesraad voorhanden.' Inge van Dommelen constateert dat jeugdige personen niet vertegenwoordigd zijn in Wmo-raden. 'Daarvoor heb je andere vormen van inspraak nodig dan de Wmo-raad.' En Bert Holman maakt zich zorgen over de fixatie op Den Haag: 'Onlangs verscheen een rapport van de Ombudsman waarin hij de klachten inventariseert over de invoering van het

pgbtrekkingsrecht. En weet je waar hij zijn rapport heen stuurde? Naar de Tweede Kamer! Waarom stuurde hij het niet naar de wethouder van Den Bosch? Of die van Groningen? Klagen over VWS heeft niet zoveel zin meer. Dat moet eruit. De gedachte moet zijn: hoe lossen we het op? Als je denkt dat het adres nog steeds Den Haag is, dan ben je van gisteren.'

Conclusies

Aan het einde van het twee uur durend gesprek trekt Petra van der Horst, programmamanager 'Aandacht voor Iedereen', enkele conclusies:

- * De rol van adviseren en signaleren is en blijft een belangrijke voor elke Wmo-raad.

Aanjagen en verbinden kunnen extra rollen zijn.

- * Zorg dat je als Wmo-raad de verbinding maakt met je doelgroepen. Daarvoor heb je als Wmo-raad de juiste competenties nodig.

- * Let op dat je het aantal functies dat je wilt uitoefenen niet overdrijft.

- * Gemeente, faciliteer de Wmo-raad. Zorg voor budget, zodat de Wmo-raad een bekend aanspreekpunt blijft of wordt.

De Koepel Wmo-raden in 2016

Tijdens de ronde tafel over de Wmo-raden gaat Bert Holman, voorzitter van de Koepel Wmo-raden, in op de rol van 'zijn Koepel': 'We leven in een gedecentraliseerde wereld,' zegt hij. 'We van ons als Koepel Wmo-raden verwacht dat wij de richting aangeven, zal van een koude kermis thuiskomen. Het maximale wat je van ons mag verwachten, is dat we piketpaaltjes slaan. Een belangrijke leidraad voor ons is het verschil tussen formele en informele zorg. Ook belangrijk is de snelle opkomst van de doe-democratie (zie de G1000, zie de zorgcoöperaties). Maar ook de "oude" inspraakvormen van gehandicaptenraden en Wmo-raden blijft voor ons iets om terdege rekening mee te houden. De kunst is om de keuzes die je als Wmo-raad maakt, te laten afhangen van lokale situaties. Dat is wat wij als Koepel als uitgangspunt moeten nemen. We moeten modellen ontwikkelen waarin de ene keer de nadruk ligt op het meedenken over een beleidsplan en de andere keer de nadruk ligt op het keukentafelgesprek en de uitvoering. Wij willen als Koepel zorgen voor de kunstmest, wij willen de bladeren weghalen, goede voorbeelden aanreiken, de belangrijkste aspecten aanduiden. Dat wordt onze rol in de toekomst.'

Inkoop? Houd het simpel

Piet Kuhlmann noemt de inkoop van zorg een 'heel lastig dossier' voor Wmo-raden. 'Je hebt daarvoor heel veel inhoudelijke kennis nodig, wil je de vernieuwing op gang krijgen en wil je daarin participatie een plek geven. Inkoop biedt je de kans om invloed uit te oefenen op de kwaliteit van zorg die burgers in je gemeente krijgen.'

Bert Holman sluit zich daarbij aan. 'Ook ik vind inkoop een lastig thema. Mijn indruk is dat je het vooral niet te ingewikkeld moet maken. Stel als Wmo-raad vijf criteria op waaraan elke potentiële aanbieder moet voldoen, zodat je belangrijke zaken als keuzevrijheid voor de cliënt en kwaliteit van zorg waarborgt. En laat vervolgens de gemeenteraad kiezen. Houd het simpel.' Emmy van Brakel sluit zich daarbij aan: 'Zorg dat je als Wmo-raad vooral met de

voorkant van het proces bemoeit. Stel zelf uitgangspunten op. Wat wil je per se gerealiseerd zien? Ga vroeg met de gemeente om de tafel, want dan kun je die gemeente vervolgens met een gerust hart de regio in sturen om het te gaan regelen.'

Henk Beltman signaleert bij Wmo-raden een grote honger naar informatie over het fenomeen bestuurlijk aanbesteden: keuzevrijheid, wat houdt dat eigenlijk in? 'Maar maak het niet te ingewikkeld,' zegt ook Beltman. 'Kijk naar de materie door de bril van de cliënt. Maar dan moet je dus wel zorgen dat je weet hoe die cliënt kijkt. En dus heb je mensen nodig die weten wat er leeft onder cliënten en wat ze nodig hebben. Dat kun je meenemen in jouw gesprek met de gemeente over inkoop.'